

quos dicitur in corpore in uoluntate.
Tu dicitur quod respulisti nos: et non egre-
ssus in uirtutibus nostris. **D**amobis
retribulatio: quia uana salus ho-
m. **I**n dicitur faciemus uirtute: et ipse ad
rediret tribulantes nos. **Ps. 118.**

Idi dicitur deprecatione mea: intende
tioni mee. **F**amilia terre ad te cla-
mabit: et cor meum in petra est.
Conuersi sunt quia factus es spes
is fortitudinis a facie inimici. **F**in
in habet in aculo tuo in terra: pro-
clamatio clamor uarum. **I**mo:

*Et cord
Dei in terra*

P. e. 87

T. VII, 894

III No 9 V 16

Disputatio IX.

EX FORMVLA CHRISTIANÆ
CONCORDIÆ,

Continens Synopsin doctrinæ
DE

ADIAPHORIS.

Cujus Subiectas Positiones

CHRISTO DVCE ET AVSPICE CHRISTO

Sub Præsidio

REVERENDI ET CLARISSIMI VIRI,

Dn. LVCÆ BACMEISTERI, L. F.

S. S. Theolog. Doctoris, & in Acad. Rostochiensis Professoris pub.

*In Collegio disputationum Theologicarum privato
examinandas proponit*

JOHANNES CROCHELIUS

Lubecensis.

*Ad diem 12. Februarij horis pome-
ridianis.*

Ad Thessal. 5. v. 19.

Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κἀτέχετε.

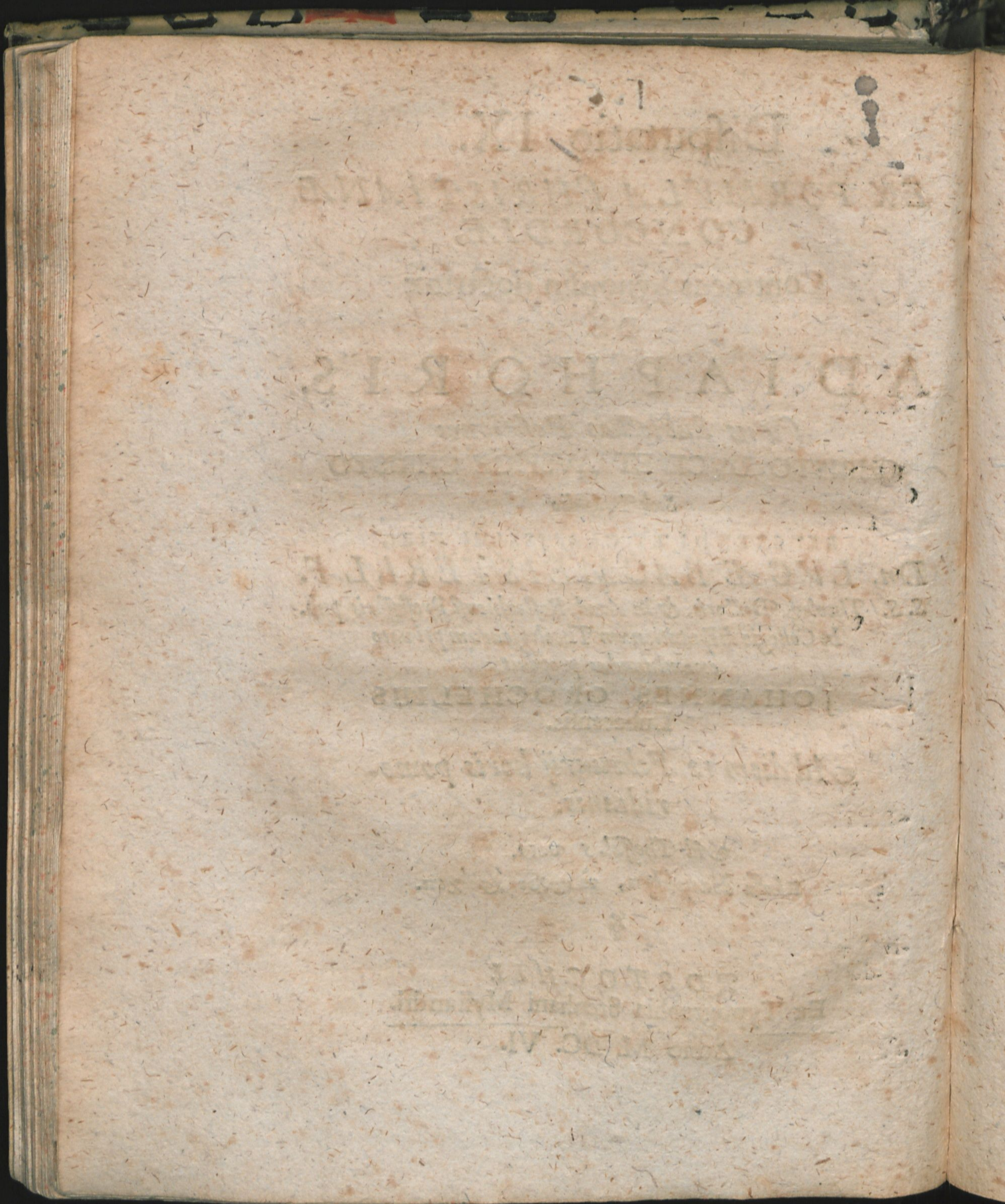

ROSTOCHII.

Ex Typographia Stephani Myliandri.

Anno M. DC. VI.

107
DISPUTATIO IX.

Ex Concordiæ Christianæ formula,
DE ADIAPHORIS.

Instituta 12. Februar. Anno 1606. Resp. Iohanne Crochelio Lubec.

Thesis I.

Nter reliqua doctrina & religionis Christianæ capita de quibus in Ecclesijs Augustanam Confessionem profitentibus dimicatum fuit, locum facile principem obtinet illud quod est de Adiaphoris sive Ceremonijs Ecclesiasticis: non quidem principaliter quoad ipsam definitionem rerum Adiaphorarum, sed potissimum quoad earum usum verum & genuinum: De quo usq; adeo atrox bellum in Ecclesijs Lutheranis excitatum fuit, ut nullis medijs ac remedijs annis benè multis illud sopiri potuerit.

II. Originem a. suam controversia hæc traxit, ex libro auctoritate Imperatoris à Iulio Pflugio Episcopo Naumburgensi, Michaële Sydonio & Iohanne Agricola Islebio conscripto: quem amplectendū ordinibus Imperij Carolus V. Anno 1548. in Augustanis comitijs commendavit, eò usq; donec in concilio aliquo generali controversiæ abortiæ plenius cognoscerentur. Unde cognomen & Titulum liber hic adeptus est, ut Interim postmodum diceretur.

III. Cum enim Electoratus Saxonie Theologi, jugo huic servitutis sese submitterent, & de usu rerum Adiaphorarum sollicitè disputarent, tandemq; Missæ restorationem concederent: abstinentiam à carnibus quinto & sexto die Hebdomadis in jejunio quadragesimæ probarent: ac vetationem de esu carniū bene ferri posse statuerent; Festum quoq; corporis Christi, in quo panis consecratus theatrica quadam pompa circumgestatur, & idololatricè adoratur, inter festa solemniora referrent: quin imo festa Mariæ Virginis, quorum nonnulla manifestè sunt Idololatræ, solemniter celebrari posse permetterent: & deniq; Olei usum in ordinationibus Episcoporum ratum haberent, ut testantur Acta Synodica anno 59. jussu illorum Theologorum edita.

K

4. Cum

IV. Cum inquam hunc in modum Theologi isti à puriore doctrina de usu rerum Adiaphorarum deflecterent, ijsq; alij nonnulli masculè sese opponerent, tandem tragicum istud bellum, à præcipua quaestione dictum Adiaphoristicum, inter Theologos Aug. Confessionis ortum est, quod annis non paucis Ecclesias maximè Electorales graviter quassavit & conturbavit.

V. Atq; de hac Controversia longè gravissima quid statuum sit, articulo 10. Concordia Christiana ex verbo Dei ostendit: cuius ductum nos sequentes, primò statum controversia ponemus: secundo eum felix explicabimus: tandemq; antithesi brevi adjecta concludemus.

Statu
Contro-
versia.

VI. Statum quod attinet, is remotione eorum qua extra controversiam fuerunt, manifestus evadit. Non enim quaesitum fuit de Adiaphoris in genere, An illis Ecclesia extra tempus Confessionis liberè ad suum commodum & adificationem uti & abstinere, inq; ijs quod fuerit visum immutare possit?

VII. Nec τὸ ἐπισημειωθέν fuit de ritibus manifestè impijs, pugnantibus cum institutis divinis, quos nequaquam pro ritibus Adiaphoricis habendos esse confitemur, verum ut blasphemias rejicimus.

VIII. Sed hoc disputatum fuit: Num persecutionis tempore, in casu confessionis, aliqua jam abrogata ceremonia, qua per se indifferentes, & à Deo neq; mandata neq; prohibita sunt, postulantis id & urgentibus adversarijs, iterum in usum revocari possint, & an hoc modo cum pontificijs in ejusmodi ceremonijs & adiaphoris conformari rectè queamus?

IX. Affirmativam quaestionis nonnulli magni alioquin & benè meriti Theologi olim tenuerunt, censentes consultius esse aliquarum Ceremoniarum mutationem suscipere, & simulatè fucosas conciliationes cum hostibus inire, quam Stoica, ut ajebant, pertinacia, vastitatem & solitudinem Ecclesijs & Rebusp. accersere. Vide Confutationes Thuringicas, editas Anno 1560. p. 66. b. & Schlüsselburg. Catalog. heret. 13. p. 569.

X. His v. contradicentes alij statuebant, persecutionis tempore quando

quando confessio fidei requiritur, adversarijs in usu rerum Adiapho-
rarū, salva & illaesa conscientia, & sine jactura Veritatis, nihil con-
cedi posse. Quam sententiā ex limpidissimis Israëlis fontibus Concor-
dia quoq; Christiana exstruit, & nos hac vice breviter cōfirmabim9.

XI. Antequam v. ad Status confirmationem accedat Concordia, Thesis
duas præmittit questiunculas, Quarum prima est: Quidnam pro-
priè sint Adiaphora. 2. Naturam eorum explicat, An videl. mu-
tare ea liceat.

XII. Quod ad primam questionem attinet: Intelligimus per A-
diaphora hoc loco ritus Ecclesiasticos, quos partim ordinis ac decori,
partim v: adificationis gratia, legitimo modo, ex libertatis Christianæ
jure, Ecclesia instituit.

XIII. At de his inquit Concordia: Credimus, docemus & con-
fitemur, quod Ceremonia sive ritus Ecclesiastici, qui verbo Dei neq;
præcepti sunt neq; prohibiti, sed tantum decori & ordinis causa in-
stituti, non sint per se cultus divinus, aut aliqua saltem pars cultus
divini. Quibus verbis non modo Quid non sed etiam Quid &
Qualia sint vera Adiaphora ostenditur.

XIV. Reijciuntur enim primò ex classe rerum Adiaphorarum,
qua in sacris vel sunt expresse præcepta, ut sunt prædicatio verbi,
Baptismus, Cena domini, Absolutio: vel implicite aut explicitè pro-
hibita: qualia sunt, qua vel manifesta impietate laborant, vel cum
articulis fidei pugnant, vel libertati Christianæ adversantur: quo re-
ferimus plerasq; pontificiorum Ceremonias: ut sacrificium Missæ, In-
vocationem sanctorum, Venerationem imaginum, statuarum & re-
liquiarum, processiones cum Sacramento: Symbolorum item sacra-
mentalium in diversas species mutationem, & qua his sunt similia.

XV. Deinde inter Adiaphora non sunt numeranda tales Cere-
monia, qua conscientiam vel nostram vel proximi quovis modo la-
dere aut offendere queant: quarum tres species recenset Concordia.
Prima earum est, qua speciem quandam præ se ferunt, aut quibus
simulatur, quasi nostra religio à Pontificia non multum distaret, aut
certè quasi ab ea non admodum animus noster abhorreret. Secunda

1110
est earum, quae in eum finem restaurantur, & quarum restauratio ita accipitur, quasi hoc ipso dissentientes duae illae religiones jam in unam coaluissent. Tertia denique species earum rerum est, quae suspicionem de nobis concitare possunt, quasi ad papatum rursus videamur accessisse, & à sincera Evangelij doctrina recessisse, vel paulatim recessuri.

XVI. Denique nec Adiaphoris accenseri possunt aut debent, quae cultus aut necessitatis simplicis & absolutae opinionem adjunctam habent.

XVII. Etsi enim ritus Ecclesiastici adminicula sunt cultus divini, quippe quibus invitantur homines ad auditum verbi divini, & sacramentorum usum, quibusque ad invocationem & laudes Dei ardentiores exuscitamus: non tamen ipsi sunt cultus per se, i. Quia nihil cultus loco habendum est, nisi quod expresso verbi divini mandato nititur, Matth. 15. v. 9. 2. Quia cultus Dei absolute est necessarius, & nequaquam mutari aut omitti potest. At ritus Adiaphorici non sunt absolute necessarij, sed mutabiles. Denique cultus Dei praevalente fide perficitur Iob. 4. 23. Adiaphora externè etiam absque fide praestari possunt.

XVIII. Sic etsi necessarij sunt quidam ritus in Ecclesia, ordinis, decori & aedificationis gratia 1. Cor. 14. v. 26. & 40. non tamen tanquam ad salutem necessarij observandi sunt: id enim ubi fit, amittunt ritus naturam suam, & desinunt esse Adiaphora, ligantque conscientias tanquam fidei dogmata.

XIX. Et ut simplex haec necessitas libertatis Christianae usum tollit, imò servitutis iugo iterum subiicit eos, qui liberati sunt: ita illa cum libertatis ejusdem usu optimè consistere potest.

XX. His ita constitutis ex sensu contrario liquet, qualia esse debeant vera Adiaphora. Primo videlicet libera, hoc est neque praecipita neque prohibita, sed ex libertate Christiana in Ecclesiam introducta.

XXI. Secundo utilia, non quidem ad salutem (sic enim amplius adiaphora non essent, sed necessaria) sed partem ad ordinem & decorum in Ecclesia, partim ad aedificationem 1. Cor. 14. v. 26. & 40.

XXII. Neque enim Adiaphora plane otiosa & ludicra aut puerilia

ilia spectacula sunt, sed cum alias Ecclesie utilitates adferunt, tunc vero potissimum ordini, decoro & adificationi inserviunt.

XXIII. Ac talia in nostris Ecclesijs sunt, quae Partim in publicis Ecclesie congressibus exercentur, ut dierum festorum observatio; conventus publici in templis certis horis & diebus: certarum pericoparum diebus dominicis lectiones: organorum aliorumque instrumentorum musicorum. & ipsius musices usus & c. Partim in administratione sacramentorum retinentur, ut in Sacramento baptismi, baptisteria; Trina immersio, vel infantis baptizandi aspersio; crucis signatio; abrenunciatio; Exorcismus; patrinorum fidejussio: $\gamma\omega\alpha\upsilon\sigma$ $\text{C}\alpha\pi\lambda\sigma\mu$ & alia: In Sacramento Cænae, Confessio privata; altaris panis azymus vel fermentatus; fractio panis; Vasorum forma & materias; Color vini; cerei ardentes; Distributio privata qua fit agrotis; Vestitus sacer & c. Partim denique in privato cultus divini exercitio usurpantur, ut in ministerio ordinum & nominum diversitas; Vestitus distinguens docentes à discipulis in Ecclesia: Usus coma: in supplicationibus publicis jejunia; in oratione genuflexio: lingua Idioma; ad orientalem plagam conversio & similia alia.

XXIV. Sicut a. Ecclesia voluntate libera, & pro circumstantiarum ratione, instituere potest hujusmodi caeremonias ut Paulus ipse suo exemplo ostendit, 1. Cor. 11. v. 2. & supra memorati ritus plerique evincunt: quorum plerosque Apostolos ipsos auctores habere Tertullianus de Corona militum c. 3. & 4. & Basilius de Spiritu S. c. 27. testatur.

XXV. Ita eandem veris Adiaphoris, quovis tempore & loco, liberè ad suum commodum, uti vel abstinere, inque ijs quod visum fuerit immutare, & rebus ita postulantibus prorsus ea abrogare posse, nostra docet Concordia: Sic tamen ut omnis levitas fugiatur, & offendentia caveantur: imprimis v. ut infirmorum in fide ratio habeatur, ijsque quantum fieri potest parcatur.

XXVI. Quam Concordia sententiam gravissimo suo suffragio Doctor ille gentium Paulus Apostolus comprobat Gal. 5. v. 13. In libertatem, inquit, vocati fuistis, tantum ne libertatem in occasionem detis carni, sed per caritatem servite vobis invicem, Rom. 14. v. 1. Infirmum

num in fide suscipite & v. 13. ne ponatis offendiculum fratri. Et huc pertinet gravissima Christi concio Matth. 8. v. 6. Qui offenderit unum ex minimis istis expedit ei ut mola Asinaria de collo ejus suspenderetur & ipse in profundum maris coniceretur.

XXVII. Ne tamen hac in causa vel in dextram vel in sinistram declinemus, sed media via incedamus, duo diversi Ecclesie status considerandi sunt: vel enim Libera est Ecclesia, vel persecutionibus hostium veritatis obnoxia.

XXIX. Si Libera est. & jure suo ex omni parte plenissime utitur, in potestate ejus omnino est positum, consentientibus omnibus ejus ordinibus, vel ceremoniam quandam diu multumque observatam, penitus antiquare, vel jam antiquatam in usum revocare, modo illud fiat cum hac cautione, ne infirmioribus in fide ponatur offendiculum.

XXIX. Quod si v. Ecclesia Tyrannide Hereticorum prematur, & quidem eorum hereticorum, qui sub abrogatione vel institutione ceremoniarum restorationem falsorum dogmatum, vel certe jus aliquod sibi ac dominium in Ecclesias reformatas quaerunt, hoc certe casu in mutationem aliquam minime omnium esse consentiendum, symbolica nostra Concordia his verbis docet.

XXX. Credimus docemus & confitemur, quod temporibus persecutionum, quando perspicua & constans confessio a nobis exigitur, hostibus Evangelij in rebus Adiaphoris non sit cedendum, neque permittendum, ut adversarij nobis Adiaphora quaedam ad detrimentum divini cultus, & ad plantandam & stabiliendam Idololatriam, imponant & obrudant: sive id manifesta vi, sive dolis efficere conentur.

XXXI. Assertionis hujus fundamenta haec ponit. 1. Scripturae testimonia Gal. 5. v. 1. Qua libertate Christus vos liberavit in ea state, & nolite iterum jugo servitutis subijci 2. Corinth. 6, v. 14. Nolite ducere jugum cum infidelibus, quae enim participatio justitiae cum injustitia? quae communicatio lucis cum tenebris? qui consensus Christi cum Belial? aut quae pars fidei cum infidei? & v. 17. proinde exite de medio eorum, & separamini dicit Dominus, & immundum ne tangite.

XXXII. 2. Exemplum Pauli Apostoli, Hic enim pseudoapostolis circumcissionem tanquam necessariam urgentibus, ne ad horam quidem cedere voluit Gal. 2. v. 4. quantumvis illa jam tum ex decreto Concilij Hierosolymitani Act 15. res Adiaphora facta erat, & ipse eam alias (in libertate tamen Christiana) observare aliquoties solebat Actor. 16. v. 2. Et Memorabile est Danielis exemplum, qui ne quidem clausis fenestris preces suas facere in gratiam hostium volebat Dan. 6. v. 10.

3. R. 2.

XXXIII. 3. Rationes: quarum momenta præcipua hæc sunt. 1. Quia
 cessione h. e. idololatræ in sua idolomania magis ac magis confirmantur. 2. Quia
 libertas Christiana labefactatur. 3. Quia piæ mentes offenduntur. 4. Quia
 Evangelij veritas obfuscatur & concutitur. 5. Quia confessionis Christianæ
 veritatis radij obnubilantur, quos cum omnibus temporibus, tum maxime per-
 secutionis tempore lucere est æquissimum, & summè necessarium: iuxta illud
 Christi effatum Matth. 10, v. 23. Qui me confessus fuerit &c.

XXXIV. 4. Consensus Ecclesiarum Augustano symbolo addictarum: qui ex-
 pressus est in artic. Smalcadicis & scriptis Lutheri: unde plura testimonia col-
 legit Formula Concordiæ, quæ huc transponere non necessarium ducimus.

XXXV. Ex his omnibus hoc tanquam Consectarium infert Concordia; licet
 quælibet Ecclesia, particulares ritus pro sui loci, temporis & personarum ra-
 tione observet, & hæc pauciores, illa plures ceremonias retineat: tamen pro-
 pter hanc ceremoniarum dissimilitudinem, non scindi unitatem Ecclesiæ, &
 propterea unam Ecclesiã, alteram condemnare minime debere, si modo in doctri-
 na & omnib: illius partibus atq; in legitimo usu sacramentorũ concordēs fuerint.

XXXVI. Veræ enim & Catholicæ Ecclesiæ ac fidei Christianæ Vnitas nun-
 quam in externis ritibus aut ceremonijs sed in fide & Spiritu consistit, Ephes. 4-
 v. 3. Estote solliciti servare unitatem Spiritus.

XXXVII. Quamobrem & Augustana confessio Articulo septimo, satis esse,
 inquit, ad Veram Vnitatem Ecclesiæ, consentire de doctrina Evangelij & admi-
 nistratione Sacramentorum.

XXXVIII. Cumq; nullum possit dari tempus jam inde ab Apostolorum ætate,
 quo communis Ecclesiæ in ritibus intercesserit conformitas, sequeretur, nul-
 lam posse dari veram novi testamenti Ecclesiam, si ex rituum conformitate
 veritas Ecclesiæ æstimanda foret.

XXXIX. Deniq; nec possibilis est ista externorum rituum consonantia, pro-
 pter humani ingenij inconstantiam, judiciorum diversitatem, & deniq; propter
 quentes temporum & personarum vicissitudines.

XL. Approbamus ergo vetus illud Irenæi dictum; dissonantia jejuniij non
 dissolvit consonantiã fidei. Cui & Augustinus subscribit Epist. 118. Asiani in-
 quies Pascha celebrant cum Judæis: Romani non item: nec tamen scindeba-
 tur concordia. Nec dissentit Hieronymus qui rationes allatas considerans, as-
 serit: Vnam esse Ecclesiam veteris & novi testamenti, licet rituum utriusq;
 longe maxima discrepantia conspiciatur.

XLI. Veræ huic de Adiaphorjs seu ritibus Ecclesiasticis doctrinæ, tres classes Antithe-
 errantiũ opponit Formula Christi: Concordiæ quas paucis tantũ enumerabimus. sis.

Ac pri-

XLII. Ac primum Romanensium errores potissimum tres, tanquam deposito sane doctrinae contrariantes, taxantur. Horum primus est, Quod humanae traditiones per se pro Dei cultu, aut certe pro illius aliqua parte sint habendae. Thomas 2. parte secundae quaest. 147. artis, Confessionis Augustanae Confutatio pontificia, artic. 15. Bellarm. Tom. 1. Cont. 3. lib. 4. c. 16. & Tom. 2. Cont. 1. lib. 2. c. 31. editionis prioris, Costerus Ench. cap. de Iejun. & cib. del.

XLIII. Secundus, Quod humanas traditiones, per modum coactionis, tanquam simpliciter & absolute necessarias, Ecclesiae Dei observandas obtrudunt. Concilium Tridentinum sess. 7. Can. 14.

XLIV. Tertius, Quod nostras Ecclesias ob ceremoniarum dissimilitudinem damnant, & ex earum conformitate iudicium de vera Ecclesia faciendum esse docent, quemadmodum de Victore Episcopo Romano refert Socrates Hist. Eccles. lib. 5. Cap. 22. quod Anathemate percusserit Ecclesias Asiaticas, propterea quod eodem tempore cum Ecclesia Romana Pascha celebrare recusarent. Videatur Bellarm. Tom. 2. Cont. 1. lib. 4. cap. 31.

XLV. Secundo: duo Adiaphoristarum errores rejiciuntur. 1. quod persecutionis tempore hostibus Evangelij in Adiaphoris restituendis gratificari, & cum ipsis in ea parte consentire liceat. 2. Quod persecutionis tempore, vel in Adiaphoris vel in doctrina vel in alijs rebus ad religionem pertinentibus, propter Evangelij hostes concedi aliquid possit, quod pie confessioni repugnet: id quod tempore Interimisticae factum esse, Acta Synodica VVirebergae quondam edita testantur.

XLVI. Denique damnat etiam Concordia eorum intemperiam, qui externas ceremonias natura sua Adiaphoras ea opinione volunt abrogatas, quasi Ecclesiae Dei non sit liberum, pro re nata, & Ecclesiae utilitate ac aedificatione, hanc vel illam ceremoniam rejicere, & pro ratione libertatis Christi: usurpare.

XLVII. Ad quam classem merito Calvinianos referimus, qui suas Ecclesias tum optime reformatas sentiunt, si omnem ceremoniarum, rituumve indifferentium, vel baptismi, vel coenae, vel toti rati isseruam inservientium usum, omnemq; propemodum templorum ornatum, etiam securi & bipenni, cum aliter non possunt, inde eliminant.

XLVIII. Quia vero horum dogmatum falsitates ex thesi superius explicata manifestae sunt: & in ipso orationis actu amplius a nobis explicabuntur, idcirco uberiores refutationem sponte nunc omittimus, utentes interim libertate illa, in quam per Christum sumus asserti: cui cum patre & Spiritu sancto sit laus honor & gloria, in infinita seculorum secula, Amen.

Ad singularem suum Dn. Johan-
nem Crochelium, Resp.

Nillum de magnis unquam dissertio-
rebus
Penituit, lata hinc sed fuit usq;
seges.

Num T'E paniteat tempus trivisse putando
Crocheli? tristes hinc TIBI sint paleæ?

Hermannus Bresser
Lubecensis.

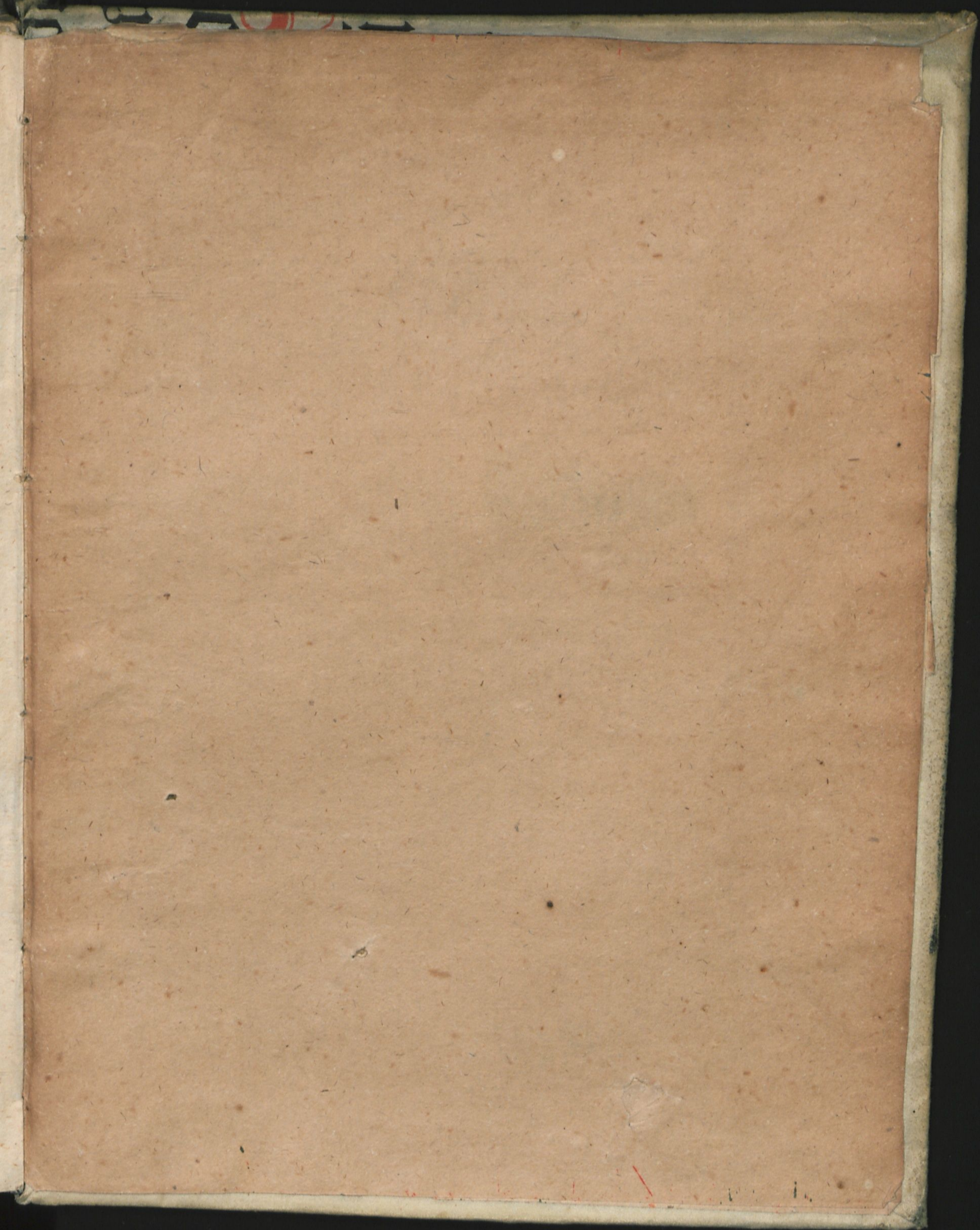

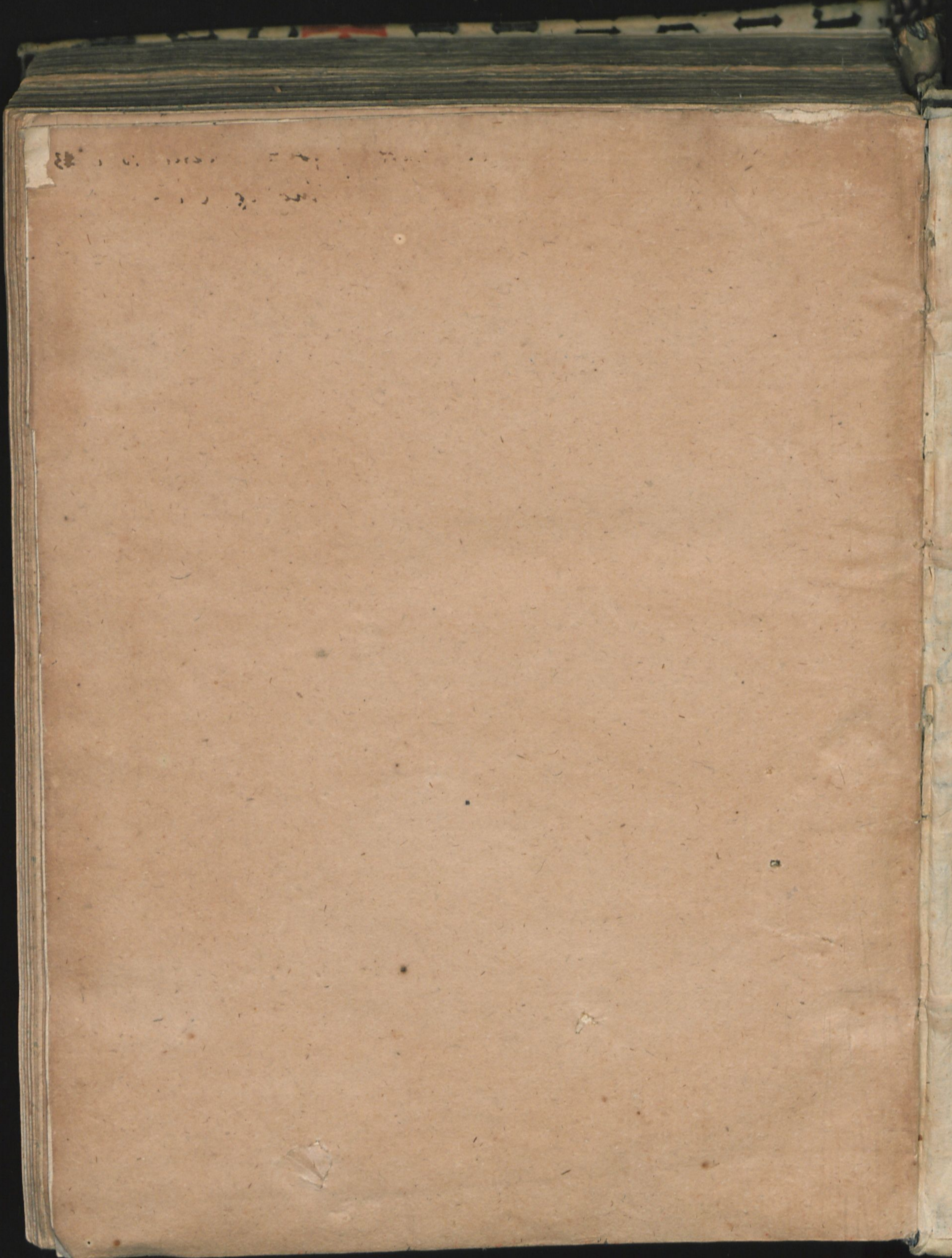
και ὑμνήσατε ἐξ ἐλεοσίων ε.

nr 29 matt dag fol 20 januar 10. 6. 33
inc 18. 15

AB42

15
18, 10

ULB Halle 3
002 729 741

s. b.

WA

Rehe. ✓

per dies regis ad quos annos tuis
in generationis et generationis.
inter in eternum in conspectu dei.
vidiam et veritatem eius quis re-
verit psalmum dicam nomini tuo
seculi: ut recordam nota mea de die

AB
475
Lh. 70

IX.
RISTIANÆ
DIÆ,

doctrinæ

O R I S.

ositiones
PICE CHRISTO

SSIMI VIRI,
STERI, L. F.
tochiensi Professoris pub.
gicarum privato
nit

CHELIUS

boris pome-

и глѣхетѣ.

I.
Myliandri.